

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XXIV. évfolyam I. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2021. január

Lipótvárosi gondolatok

Üzenetértékű Szabadság téri emlékek

•••• Vízzy László

Már a főváros, Pest-Buda egyesítésekor felmerült a lipótvárosi Szabadság tér elnevezés: az Újépület bontása után létesítendő tér az 1848/49-es forradalom és szabadságharc emlékhelye legyen, szobordísszel együtt. A tér 1899 óta a Szabadság nevet viseli.

Az Újépület előtti déli területen egykor létrejött a Virulj tér. Több bérpalota tulajdonosa által adakozásból, gróf *Széchenyi István* kezdeményezésére – a *József nádor* által a városliget építéséből átengedett fákból és növényzetből – jött létre díszkert. Emlékét vörös-márvány díszkút – *Mészáros Andor* és *Telcs Ede* szobrászok műve – őrzi.

Az Újépület közelében, a Zoltán patikában látható Szűz Mária két angyal közötti triptichonja. A magyar állam önállóságát és függetlenségét jelképező *Patrona Hungariae* Szent Koronával ékes képét 1850-ben a pesti születésű *Heinrich Ede* festette. A szabadság ügyét akkor csak így lehetett szolgálni!

Az Újépület vértanúinak emlékére a Szabadság téri magas köztömbön egy félgömb formájú bronzüst jelzi, melynek peremének felirata *Arany Jánostól* származik: „És vissza nem foly az időnek árja, Előre duzzad, feltarthatlanul;” (*Magányban*, 1861).

Nyilvános városrendezési tervpályázat eredményeképpen a 19. század végén *Palóczy Antal* építész tervei szerint új, nagyszabású városi téregyüttes jött létre. A Szabadság tér és környezetében emelték a pénzintézetek palotáit, többek között *Alpár Ignác* és *Lechner Ödön* tervei szerint. 2019-ben avattuk fel a mai Eötvös gimnáziumban tizennyolc jeles építészünk emléktábláját, akik egykor a belvárosi főreáliskolában érettségiztek. Akkor tudtam meg, és döbbsentem rá, hogy a száz éve elhunyt *Kauser József* is (a lipótvárosi Bazilika építész *Hild József* és *Ybl Miklós* halála után) 1919-ben részvétlenül a rákoskeresztúri köztemető egyik tucat-sírhelyére került – ma sírja a Fiumei úti temetőben van. Ugyanakkor a letartóztatott *Alpár Ignácot Garbai Sándor*, egykori kőművese mentette meg.

Itt a téren, a 14. számú épület timpanonjában látható az első hiteles köztéri *Kossuth Lajos* ábrázolás, akinek álló bronz-alakja

Fotó: Vízzy László

Fotó: commons.wikimedia

A Szabadság téri Kossuth Lajos szoborcsoport (1900) és a Szüreti menet relíeffe (1940)

mellett *Petőfi Sándor* és *Vörösmarty Mihály* tűnik fel.

Az amerikai nagykövetség épületén emléktábla jelzi, hogy ott talált menedéket *Mindszenty József* bíboros érsek 1956 után. Az Amerikai Egyesült Államok történelmi üzenete volt, amikor a magyar Szent Koronát visszaadta a magyar népnek. Ennek állít emléket a Vé-

csey utcában *Reagan* amerikai elnök bronz-alakja.

A lipótvárosi Szabadság tér jelképesen a magyar szabadság és függetlenség többször is letört ügyét jelenti nekünk, a Kárpátok által ölelt területen élő magyarság számára. Üzenetértékű a Szüreti menet dombormű a Pénzintézeti Központ palota

homlokzatán, *Medgyessy Ferenc* alkotása. Idézhetjük Arany János biztató sorait is: „Bízzást! ...mi benn vagyunk a fősodorban, (...) Vászunk dagad, hajónk előre megy!”

1 Lipótvárosi gondolatok

•••• Vízny László (nyugalmazott műemlékfelügyelő)

3 Porcelán történetek

•••• Benyóné dr. Mojzsis Dóra
(régész-muzeológus)

4 Csepel újkori temetőiről

•••• Bolla Dezső (nyugalmazott gyűjteményvezető)

5 Mindenüktől megfosztva

•••• Neubrandt Istvánné (egyesületi titkár)

6 Hármashatár-hegyi Kiránduló Központ

•••• Benyó Gergely (régész-gyűjteménykezelő)

7 „Kavicsos” távirida a Rákosmentén

•••• Sáfár József (ipartörténeti kutató)

9 Rákosmente patakja

•••• Ádám Ferenc (gyűjteményvezető)

10 Csányi5 és az ERZSITT

•••• R. Keleti Éva (gyűjteménykezelő)

15 Egy megbecsült polgár

•••• Debnár László (tanár)

16 Pestújhelyi emlékek

•••• Kis Emőke Hajnalka (gyűjteményvezető)

18 Könyvszemle

20 Amikor a NAV mesél...

•••• Dvorszky Anikó Éva (kulturális főreferens)

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást működésünkre, a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2021. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhozjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság
Adószámunk: 19673903-1-41
1043 Budapest, Berda József utca 48.

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, gyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
Felelős kiadó: Breinich Gábor elnök
1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652
E-mail: info@bpht.hu
Internet: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábor Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, dr. Buda Attila,
dr. Róbert Péter, dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

Belföldi előfizetési díja 880 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hirlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (https://eshop.posta.hu/storefront), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mail-en: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti História előadóestjein ingyenesen is terjesztett. Lapunk Budapest Főváros III. kerület, Óbuda Önkormányzata, V. kerület, Belpáros-Lipótváros Önkormányzata, VII. kerület, Erzsébetváros Önkormányzata, XVII. kerület, Rákosmente Önkormányzata és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával is készült.
Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft. • Print: ISSN 1418-4273, Online: ISSN 2732-1681

Porcelán történetek

Különlegességek az Óbudai Múzeumban

•••• *Benyóné dr. Mojzsis Dóra*

Időszaki kiállítás keretében mutatta be az Óbudai Múzeum 2018–2019-ben a több mint százéves óbudai porcelángyár történetét. *Hüttl Tivadar* 1865-ben vette át a szülei által 1854-ben létesített porcelán üzletet és olyan sikeres volt a porcelánfestéssel terü-

Hüttl Tivadar

letén, hogy 1883-ban elnyerte a „Császári és Királyi Udvari Szállító” címet. 1906-ban alapította meg porcelángyárát Óbudán, a Filatori dűlőben. Változatos, kiváló minőségű termépalet-táján egyaránt megtalálhatóak voltak a *Ferenc József* császár asztalára készített porcelánok, a nemesi és polgári családi étkészletek, valamint a kávéházak és szállodák részére gyártott termékek.

Az Óbudai Múzeum gyűjteményét a 2020-as évben is sikerült unikális, igazán különlegesnek számító porcelánokkal gyarapítani. Országos viszonylatban is kiemelkedő jelentőségűnek számít egy nagyméretű, kézzel festett dísztalunk, amely – felirata és festett címerai alapján – a Tihanyi és a (Tisza)Újhelyi nemesi

családok gyermekeinek esküvőjére készülhetett, 1890-ben. Az előbbi család 1609-ben, míg az utóbbi 1578-ban kapott nemesi címet *Rudolf* császártól. A tál hátoldalán kurzív írással a fenékjegy: „Hüttl Tivadar Budapest”. Ezek az egyedi, különleges, magas művészi színvonalú, kézzel festett tálak szerepeltek a millenniumi és más országos kiállításokon is, hozzájárulva a Hüttl-cég kiemelkedő hírnevéhez.

A Hüttl-gyár termépalettájának sokszínűségére kiváló példa az a „Csekő Szálloda” feliratú készlet, amelyet szintén 2020 elején sikerült megvásárolnia a múzeumnak. A készlet sajnos nem teljes, de

Fotó: Óbudai Múzeum/Polgár Mónika

Hüttl dísztal nemesi címerekkel (1890)

meglévő darabjai (szószos tálak, köretes tál, levesestál, cukortartó és kávéskanna) is jól reprezentálják felhasználási területét. Az említett szálloda Hatvanban működött. A hatvani vasúti indóház helyén 1895-ben új állomásépületet adtak át, amelyben vendéglő is nyílt. *Csekő Gyula* 1919-ben vette meg az épületet *Böhm Lajostól*, a szállodával és az étteremmel együtt. Az új tulajdonos rendelte meg az étkészletet Hüttl Tivadartól. A fenékjegy (zöld „HÜTTL BUDAPEST” felirat, alatta piros, koronás keretben: „HÜTTL PORCELÁNGYÁRA BUDAPESTEN”)

Hüttl levesestál (1914)

Fotó: Óbudai Múzeum/Sárosipataki Györgyi

Fotók: Megantúlelőn

Óbudán, a Filatori dűlőben Hüttl porcelángyára az 1910-es években

alapján a készlet 1919 és 1927 között készülhetett.

Szintén 2020. évi beszerzés egy porcelán leveses tál és egy kínáló tál, izléses kék-arany díszítéssel. A gyártó a bajorországi Hutschenreuther Hohenberg Bavaria volt. A fenékbélyegen szereplő évszámok (1814–1914) jelzik, hogy a tálak a gyár fennállásának 100. évfordulójára készültek. A Bavaria jelzés mellett megtalálható Hüttl behozatali jegye is: „Hüttl Tivadar cs. és kir. udvari szállító Budapest”.

Ezek a több mint százéves porcelánok is demonstrálják a Hüttl-cég viszonteladói tevékenységét, amely folytatódott az óbudai gyár 1906-os megalapítása után is. A céget 1951-ben államosították és a továbbiakban elsősorban vitrintárgyakat, ún. „nippeket” készítettek. Hüttl Tivadar egykori sikeres gyárát 1991-ben számolták fel. Épületei – bár különböző cégek tulajdonában vannak – ma is állnak Óbudán. Az óbudai porcelángyár történetét bemutató kiállítás jelenleg 2021. április 6-ig a tatai Kuny Domokos Múzeumban látogatható.

Fotó: Óbudai Múzeum/Sárosipataki Györgyi

Hüttl éttermi készlet Csekő Szálloda felirattal (1919–1927 között)

Csepel újkori temetőiről

Ótemető és a Csepeli Temető

•••• Bolla Dezső

A ráckevei Savojai uradalom 1717-ben – a régi helyén – délszlávokkal/illyrekkel, vagy rácokkal és németekkel újratelepítette falut. Temetője a mai kikötő délkeleti sarkának közelében alakult ki. Annak ellenére, hogy az 1838-as pusztító árvíz után az Ótemető mellől a falut átköltöztették a mai Szent Imre tér köré, az elkövetkező évek alatt (1920-ig) ott helyezték örök nyugalomra a község elhunytjait.

Az Ótemető leghíresebb halottja a község első római katolikus plébánosa, az 1801-ben elhunyt *Christiánus de Wallenstein* volt, aki Csepelre hozatta a Szent János emlékművet. Azt tudjuk, hogy a szentmiseket az 1800-as évek első feléig két nyelven szolgáltatták – addig valószínűleg a temetések az elhunytak anyanyelvén folytak.

Sok áldozatot követelt a 19. század két szörnyű járványa Csepelen. Az 1831-es kolerajárvány idején a nagyszámú halálestet miatt a temetések szokásos rendjét meg kellett változtatni. A papnak el kellett hagynia a búcsúztatást, s csak az előre kiásott sírgödöröket áldotta meg. Ahol gyászolók nélkül – félelmetes körülmények között – éjjel földelték el a járványáldozatait.

Mintegy fél évszázad múltán, 1885-től két évig szinte minden családot megtizedelt a fekete himlő járvány. Oltás hiánya miatt – különösen a gyerekek köréből – szedte áldozatait. A sok halottat már csak közönséges szekérre halmozva tudták elszállítani a temetőbe. Az átlagos életkor nem érte el 30 évet.

1880-ban az 1534 főnyi lakosság kizárólag római katolikus volt, azért a temetések szertartása is a katolikus vallás szerint bonyolódott. A községben először csak 1893-ban alkalmaztak orvost. 1910-re a népesség megnégyszereződött: 9400-ra növekedett. A lakosság nemzetiségi és vallási összetétele is átalakult. Miközben

a magyarok többségbe kerültek, velük együtt a faluban megjelentek a reformátusok, az evangélikusok és a zsidók is, akik a szigetcsúcson létesítettek temetőt. Az Ótemető mellett Újtelep elnevezésű szerény lakóterület alakult ki.

A község és az Ótemető történetének talán legmeggrázóbb temetésére 1909

Fotók: Bárány Tibor

Ivanics István (Csepel első díszpolgára) szociáldemokrata politikus sírja

szeptemberében, a WM Lőszergyárban történt robbanás csepeli gyermekmunkás áldozatainak nagytemplomi ravatalozása és temetői elhantolásakor került sor.

Az első világháború alatt (a WM Művek alkalmazottainak és a falu lakosságának erős növekedése, valamint az ellátási nehézségek következtében előállt egészségkárosodások miatt) nőtt a halálesetek és a temetések gyakorisága. A háborús frontokon elesett csepeli hősi halottak közül több mint 160 neve ismert, de sírjuk helyeiről sajnos nincs tudomásunk. Rajtuk kívül négy hősi halottat Csepelen temettek el, akik a harctéren szerzett sérülésük következtében itthon haltak meg.

1892-ben, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara a megépítendő budapesti kereskedelmi kikötő helyéül „a követelményeknek pedig megfelelőnek Csepel-sziget északi csúcsát” tartotta. A terv megvalósításának előkészítése csak az első világháború idején kezdődött, amikor a község északi részét az Ótemetőtől a sziget csúcsáig a Kikötő Kormánybizottsága kijáratította.

A község az Újtelep és a régi sírkert felszámolására és új létesítésére kényszerült. Az Újtemető helyére a Nyírfaerdő helyetti dűlőt választották. Ma is meglévő déli kerítése a II. Rákóczi Ferenc útból (akkor még Tököli útnak nevezték) kiágazó, Szigetszentmiklósravezető – akkor a falu határszakaszát képező – út mellé került.

A korábban mezőgazdasági művelés alatt álló területen kijelölt tágas, több mint 10 hektáros temetőkertbe kertészlakást, ravatalozót és boncoló helyiséget, majd később Bauhaus stílusú temetőkápolnát építettek. Az Ótemető sírjait nagyrészt exhumálták és a sírlelkekkel együtt az újban helyezték el. Közülük

Bender Sarolta (Csepel első iskolaigazgatója) sírleléke

több (sok viszontagság ellenére) a temető díszére válvá megérte a 21. századot.

A régi temetőt a területet birtokló egymást követő kőolajipari vállalatok az 1970-es évek közepéig tiszteletben tartották, nem háborították. Helyét az elhagyott sírhelyek, néhány sírkő, és az egykori elhaltak emlékét őrző évelő virágok, orgonabokrok jelezték. A rég elhunytak idős utódai a terület feldúlásáig látogatták a hajdani sírhelyeket. Ám az egykori holtak közül azoknak, akiknek új sírjaik, vagy kriptáik a temető Tököli út melletti kerítéséhez kerültek, ott sem jutott örök nyugalom. Mert onnan a sírokat (a soha meg nem valósult HÉV-bővítés tervére hivatkozva) a temető belső részeire helyezték át.

Az új temető már 1918-ban elkészült. A Csepeli Temető – korabeli elnevezése szerint Községi Új Köztemető és Ravatalozó – első temetéssel történt megnyitására száz esztendeje, 1920-ban került sor. Nem ismerjük, ki volt az, akit elsőnek kísérték ott utolsó útjára. Azóta – az izraelita vallásúak és a máshol eltemettek kivételével – ott van sok ezer elhunyt egykori csepeli végső nyughelye.

Mindenüktől megfosztva

A német nemzetiségűek kitelepítése – 75 éve történt

••• Neubrandt Istvánné

Békásmegyér, német nevén Krotendorf falu Óbudához (Altofen) hasonlóan a Zichy család birtoka volt. A helységet, mely a törökvesz után a 17. század közepére szinte teljesen elnéptelenedett, a Zichy család az 1740-es években német bevándorlókkal népesítette be. A német telepesek magukkal hozták az óházából a hitüket, szorgalmukat, szakértelmüket. Bár a települést gyakran sújtották természeti csapások – árvizek, tűzvészek, járványok – az itt új hazára talált németajkú bevándorlók szorgalmas munkájának köszönhetően a falu szépen gyarapodott, fejlődött, épült, szépült.

A lakosság számára azonban a legnagyobb sorscsapás a második világháború után következett be. A második világhá-

bor után főleg Békásmegyerről – Óbudáról 1945 januárjában szinte mindenkit elvittek „malenkij robotra”. 75 éve a már generációk óta itt élő, hazájukat szerető, szorgalmával, munkájával gyarapító németajkú lakosságot is összeírták, és 1946 februárjának végén, majd március elején két transzporttal marhavagonokban szállították őket Németországba. Összesen 575 családot szakítottak el szülőföldjüktől, hazájuktól, itthon maradó családtagjaiktól. Nagyon kevesen kaptak mentességet a kitelepítés alól, de ők mindig megbélyegezettek maradtak, sokadrangú állampolgárként csak megaláztatásokban volt részük.

ború után főleg Békásmegyerről – Óbudáról 1945

januárjában szinte mindenkit elvittek „malenkij robotra”. 75 éve a már generációk óta itt élő, hazájukat szerető, szorgalmával, munkájával gyarapító németajkú lakosságot is összeírták, és 1946 februárjának végén, majd március elején két transzporttal marhavagonokban szállították őket Németországba. Összesen 575 családot szakítottak el szülőföldjüktől, hazájuktól, itthon maradó családtagjaiktól. Nagyon kevesen kaptak mentességet a kitelepítés alól, de ők mindig megbélyegezettek maradtak, sokadrangú állampolgárként csak megaláztatásokban volt részük.

A kitelepítettek fejenként 20 kg-os batyuval, otthonukat, házukat, állataikat, minden itthoni ingóságukat hátrahagyva

marhavagonokba kerültek, és bár a „bevagónírozottak” már nem hagyhatták el a vagonokat, sokáig kellett várakozniuk az indulásra. Nekik a várakozás napjai alatt sokat segítettek azok, akik itthon maradhattak, enni-, innivalót vittek, vagy csak ott voltak mellettük, a marhavagonok mellett, de a vonat indulásáig nem hagyták őket magukra.

Fűtetlen marhavagonokban hosszú napokig, hetekig „utaztak” a kitelepítettek a Németországba, legtöbbször Baden-Württembergben találtak új hazára. A háború utáni lebombázott, lerombolt, éhező Németországban azonban nem fogadták őket tárt karokkal: nagyon sokáig „ungarische Zigeuner”, „magyar cigány” volt a nevük. Nagyon nehezen, és csak jó néhány év múlva fogadták be őket, látva, hogy milyen szorgalmasan dolgoznak, és egymást segítve élnek.

Az itthon maradtak és a kitelepítettek közötti kapcsolat azonban sohasem szakadt meg: eleinte csak leveleztek, jóval később azonban már személyesen is találkozhattak. Eleinte csak a kitelepítettek – már német állampolgárként – jöhettek

Magyarországra, itthon maradt családtagjaikat meglátogatni, de az itthon maradtak még nagyon sokáig nem mehettek Németországba. A Békásmegyerről kitelepített svábok a 60-as, 70-es, 80-as években folyamatosan támogatták a Szent József egyházközséget (Zámolyi László plébános volt a kapcsolatuk).

A Németországba kitelepített békásmegyéri svábok és az itthon maradtak közötti rendkívül szoros kapcsolatnak, valamint a Német Kisebbségi Önkormányzat és a Braunhaxler Egyesület részéről dr. Fehérvári József és Millinger Alfréd kitartó, fá-

radságot nem ismerő munkájának köszönhetően 1997-ben testvérvárosi kapcsolat jött létre Óbuda-Békásmegyér és Billigheim-Sulzbach között.

Fotók: Braunhaxler... Egyesület
Lovas kocsira pakolás Békásmegyeren

2019-ben, a fennállásának 25 éves jubileumát ünneplő

Német Nemzetiségi Önkormányzat és a Braunhaxler Egyesület jubileumi tanulmányutat szervezett Ulmba, a „gyökerekhez”, ahonnan mintegy 300 évvel ezelőtt a német telepesek elindultak Magyarországra az „Ulmer Schachtelen”, és testvérvárosunkba.

Sajnos az egykori békásmegyeriek közül már nagyon kevesen élnek, de aki tudott, eljött, hogy találkozzon velünk. A kitelepítetteknek – akiknek Magyarország mindig a hazájuk marad – édes anyaföldet vittünk ajándékba, melyet az egykori békásmegyéri Kálvária dombról gyűjtöttünk.

Vendéglátóink nagyon nagy szeretettel fogadtak bennünket, mi is nagy szeretettel vártuk őket 2020 áprilisában Magyarországra, Óbudára, Békásmegyerre. Erre

Békásmegyéri kitelepítettek a vagonok előtt

azonban a Covid-19 világjárvány miatt nem kerülhetett sor. Bízunk benne, hogy a járvány elmúltával erre a látogatásra hamarosan sor kerülhet.

Háromhatár-hegyi Kiránduló Központ

Történelmi és természeti értékek Óbuda felett

•••• Benyó Gergely

Óbuda egyik népszerű kirándulós helye a 495 méter magas Háromhatár-hegy. A Budai-hegység egyik legszebb kilátópontja a Duna felől hirtelen kiemelkedő, főként dolomitból álló, ún. féloldalasan kiemelt sasbérc. Egy 1212. évi határjárásban Magas-hegynek (Mons Excelsus) nevezik, 1847-től már „Árpád orma”-ként említik, mivel feltételezték, hogy a hegy tövében temették el Árpád fejedelmet. Jelenlegi neve is a 19. századból eredeztethető, mert a városegysítésig (1873), a hegycsúcson húzódott Buda, Óbuda és Pesthidegkút közös határa. A hegycsoport tetején ma Budapest II. és III. kerületének határvonala fut végig.

A Háromhatár-hegyre a budai hegyek tipikus növényvilága jellemző. Oldalait gyertyános-tölgyesek és csereszömörccs karsztbokor erdők borítják. Aljnövényzete a dolomit sziklagyepnek ritka növényei: a budai nyúlfarkfű, a légy- és szarvasbangó, vagy a sallangvirág. Az állatritkaságok közül említésre méltóak

a rablópillék, a fűrészlábú szöcske és a panon gyík.

Második világháborús bunkerre épült Guckler Károly-kilátó

A 20. század elején a hegy teteje kopár volt, oldalában a filoxéra által kipusztított szőlők teraszainak maradványai húzódtak, amelyeken cserjék nőttek. A kisebb facsoportokból a környékbeli lakosság folyamatosan kitermelte a fát, hogy azt építő- és fűtőanyagként hasznosítsa. Ezt a képet változtatta meg egy székesfővárosi erdőmester, Guckler Károly (1858–1923), aki a század elején tevékenyen részt vett a budai erdők újraterelítésében. Neki köszönhető a Háromhatár-hegy keleti oldalán végigfutó, később róla elnevezett sétaút kiépítése is, amely ma pihenőkkel, kilátóteraszokkal tarkított tanösvény, és a futók kedvelt terepe. Az út mentén egy nagyobb sziklaképződmény áll, amely szintén az ő nevét viseli.

Guckler munkája során arra is törekedett, hogy a fővárosi nagyközönség megismerje és megszeresse a természetet. A hegytetőn a második világháború idején légvédelmi állásokat, bunkereket létesítettek, amelyek maradványai a mai napig láthatók. Bár ezek az állások viszonylag jelentősek voltak, Budapest ostroma során kevésbé kaptak szerepet.

A hegy a vitorlázórepülés szerelmeseinek is sokáig ott-hont adott. Rotter Lajos (1901–1983) a magyar vitorlázórepülés kiemelkedő alakja, repülőgépek tervezője és pilóta 1931-ben elhatározta, hogy a hegytetőn létrehozza Budapest második vitorlázó repterét (az első a közeli, 1929-től működő Farkashegyi repülőtér volt). Azonban a hatóságok alkalmatlannak ítélték erre a célra e területet. Rotter 1933. december 26-án, egy gyakorlógéppel egy órát repült a hegy felett, ezzel elérte, hogy elismerjék a terület alkalmasságát. 1934-ben megnyílt a reptér, ahonnan olyan

Fotók: a szerző felvételei

Kilátás a Háromhatár-hegy 495 méter magas csúcsáról

vitorlázók is elstartoltak, amelyeket id. Rubik Ernő, a kiváló repülőgépek-tervező

mérnök tervezett. 1940-ben pilótaotthont és hangárokat avattak itt. A háború után a repülőtér leköltözött Pesthidegkútra, a hegy lábánál lévő rétre, ahol ma is üzemel. Innen már csörlőzéssel emelték a magasba a vitorlázókat; a hegytetőről még gumikötéllel „csúszlították” őket a levegőbe.

Később a csúcson megjelentek a sárkányrepülők, a siklóernyők; telekommunikációs tornyok épültek. A mai értelemben vett kiránduló központ 2013 és 2016 között épült ki. Felújítottak néhány hangárt és erdei iskolát, bisztrót, rendezvényközpontot alakítottak ki; a pilótaotthon épületében 50 férőhelyes turistaházat hoztak létre. Korábban is volt egy „turistaház” a hegyen (1927-ben adták át), de ebben megszállni nem, csak étkezni lehetett. Ma is étterem működik itt. 1928-ban megépült a hegytetőre vezető műút, amelyen „iránytaxi” ment fel a Kolosy tértől a tetőig.

Az államosítás után már menetrendszerinti járatok közlekedtek itt egészen 1996-ig. Azóta autóval és gyalogosan – például az Országos Kéktúra útvonalán – lehet megközelíteni a hegyet.

Egykori pilótaotthon – ma Rotter Lajos Turistaház

Egy régi ütegalárra – azt alapként felhasználva – épült rá a 2016-

ban átadott Guckler Károly-kilátó, amelyről remek panorama nyílik a fővárosra és a környező hegyvidékre; tiszta időben, kelet felé akár a Mátráig is elláthatunk.

„Kavicsos” távírda a Rákosmentén

Emlékét illatos virágú almafa őrzi

••• Sáfár József

Rákoskeresztúron az 1880-as években volt egy különleges távírda, melynek létezése rég feledésbe merült. Rákosmente, Budapest mai XVII. kerülete korabeli területeinek termőföld rétege alatt hajdan vastag kavicsréteg húzódott. Az egyik legjobb kavicsos területen *Fuchs Ignác* kereskedő 1880 körül kavicsbányákat nyitott és iparszerű bányászatot folytatott. Az akkori Rákoskeresztúr község ma Madárdombnak nevezett térségében, mostanság is felfedezhető tereptorzulások jelzik a volt felszíni művelésű bányaterületeket, ahonnan a kitermelt kavicsot vasúton szállították el. A mai Budapest–Hatvan vasút, korabeli nevén Budapest–Hatvan–Ruttka vasútvonalból, a 8-as számú őrháznál ágazott ki a Fuchs bánya felé menő kavicsszállító sínpar. A kavicsbányászat nemcsak a vasutat, hanem a szállítást segítő távközlést is igényelte, melynek akkori egyetlen eszköze a távíró volt. Ma már nem létezik a 8-as őrház, amely Budapesten, a Pesti út – Határhalom utca találkozásánál volt. Itt működött a kavicsos távírda.

Stenzer-féle kékíró vasúti távírógép

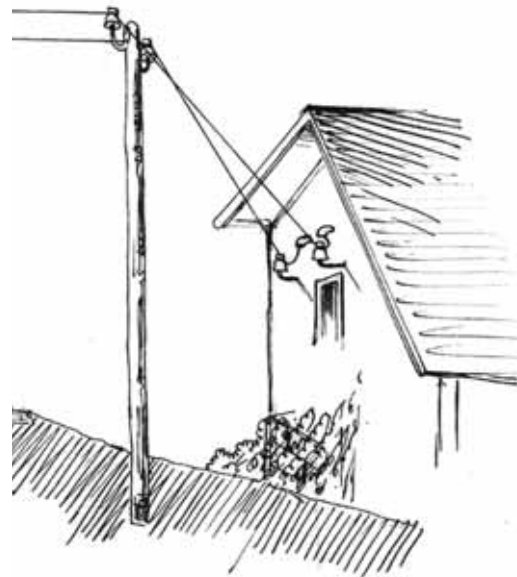
A távíróállomást 1881. novemberben „Rákos-Csabakeresztúr között a 8. számú őrházban az illető beszélővezeték kettévágásával és az őrházba való bevezetése” során a vasút állította fel, melyben egy Morze rendszerű, közönséges távírógép és tartozékai üzemeltek. Akkoriban beszélővezetéknek az üzem alatti, távíróvezetéknek nevezték. Esetünkben ez a Budapest–Hatvan közötti vasúti távíróvonal. A távíróállomás hívójele „ÖR – – – • – •” volt, az itt szolgálatot teljesítő távírász neve ismeretlen. 1882. január 3-án derült ki, hogy a vasút a távíróállomás megnyitására a Magyar Királyi Távírdát csak utólagosan értesítette, melyet eredetileg „a kavics vonatok miatt kb. 6 hétig” történő üzemelésre terveztek. A távíróat a kiágazásba menő és oda érkező vasúti kavicsos teherforgalom irányítására, vasutas kifejezéssel engedélykérésre használták, és a távíró kö-

zölte üzenetek alapján állították az itteni vasúti váltókat. Ennek a vasútüzemi üzleti minősítéssel rendelkező távírdának magántáviratok közlésére és forgalmazására kezdetben nem volt jogosultsága.

A csupán hat hétre tervezett rákoskeresztúri kavicsos távíróállomás végül is 17 évig működött. Megszűnését 1898. április 4-én közzétették a távirdeveték lajtromához címmel: „A «Rákos 8. sz. őrház» vasúti távírda megszüntetve, az igazgatóságok és hivatalok a vezeték lajtrom 141-ik oldalán, az 1200. sorszámú, az 5-ik rovatban: «Rákos 8. sz. őrház (ideiglen. bekapcsolva)» vasúti távírdát és megjegyzést törölnék.” Ezzel nemcsak a kavicsos távírda, hanem Rákosmente történetének egy szakasza is befejeződött.

A 8-as őrház távírdája is része volt Rákosmente mára már elfeledett távközlés-történetének. A kavicsos távírda létezése előtt, Rákoskeresztúron és Rákoscsabán már üzemeltek ugyancsak elfeledett távírda állomások, melyek a magyarországi távírózás hajnalán létesültek.

Napjainkra, az 1881-ben indult, kavicsbánya távírdából és távíróvonalból ismert tárgyi emlék nem maradt fenn, az akkori távíróoszlopok is már rég elkorhadtak, a kavicsos síneket is felszedték. Az emlékező szemlélő elsétálhat a Rákoskeresztúr határhalmánál, a vasúti gyalogos átjárón át, a sínek másik oldalára a Határhalom utca végébe. Ott, a sínek mellett volt a 8-as számú őrház, a kavicsos bakterház, mely későbbi kertjéből még ma is áll egy idős, illatos virágú almafa.

Fotók: Sáfár József

Távíróvezeték leágazása vasúti őrházba (1880 körül)

Épületekről játékosan

A Budapest Gyűjtemény kezdeményezése

Egy újabb ismeretbővítési lehetőséget teremtett a koronavírus járvány miatt korlátozott mozgású lokálpatriótáknak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye facebook oldalán megjelenített játékos „házkereső”. A bécsi Anton Schroll & Co. kiadó pazar kivitelű műlapokból álló mappákat

adott ki, 1906-körül. Kiadványukban Budapest előző századfordulós arculatát elevenítik fel, nyomatokra sokszorosított fényképeikkel – többségükben szecessziós épületeket mutatva be. A gyűjtemény munkatársai az adott épület egy részletét közölve nem írták ki a kép mellé, hogy az hol fekszik. Az oldal látogatóinak felvetették annak lehetőségét, hogy ha van kedvük kitalálni azt, akkor ne habozzanak odaírni a sejtéseiket,

Fotó: BHT

annak pedig kívált örülnének, ha egy mai képet, vagy Google Street View-t is feltöltenének a kommentekbe.

Óbudai írók – írók Óbudán

Előzetes egy időszaki kiállításról

••• Horváth Péter

Olyan írókat, költőket mutat be az Óbudai Múzeum 2021-re tervezett időszaki kiállítása, akiknek Óbuda nemcsak ihletőjük, de otthonuk is volt. Mint alapvetően helytörténeti múzeum az írók és Óbuda, mint az otthon viszonyát kívánja a központba állítani, összhangban és párhuzamosan az alkotók életével és munkásságával.

Fotó: Fortepan 108869

Kerényi Grácia az Írószövetség székházában (1963)

A kiállításon 27 író szerepel majd: Esterházy Péter, Kassák Lajos, Göncz Árpád, Demény Ottó, Kerényi Grácia, Peterdi Pál, Krúdy Gyula, Csukás István, Féja Géza, Kiss Károly, Nagy László, Szécsi Margit, Orbán Ottó, Szomory Dezső, Veres Péter, Hanvas Béla, Galsai Pongrác, Tamkó Sira-

tó Károly, Móra István, Móra László, Toldalagi Pál, Gyimesi László, Megyesi Gusztáv, Hollós Korvin Lajos, Halász Gábor és Gelléri Andor Endre. A felsorolt írókban – helytörténeti szempontból – egyetlen dolog közös; életük egy szakaszában Óbuda volt az otthonuk. Egyesek itt születtek, mások itt éltek hosszabb-rövidebb ideig, vagy ehelyütt töltötték utolsó éveiket.

Mit adott Óbuda ezeknek a művészeknek? Lehetetlen lenne egy szóval választ adni, hirtelen csak közhelyek jutnának az ember eszébe. A városrész, amely az ihleten túl jelentette az otthonot, munkát, családot, barátokat, s talán a legfontosabbat, a témát. A városrészben alkotó tollforgatók egészen színes palettát hoztak létre írásaikkal, felvonultatva a irodalom szinte minden változatát.

De valójában kiket nevezhetünk óbudai íróknak, költőnek? Azokat, akik írtak Óbudáról, megjelenik valamilyen formában a hely, vagy azokat, kik itt születtek, éltek, dolgoztak és haltak? Szakmai aspektusból nyilván az utóbbi kategória a helytálló, ám figyelembe kell vennünk, hogy ez azokra is illik, akik ugyan Óbudán éltek és dolgoztak, de egy sort sem írtak róla. Életművük, művészetük, alkotá-

saik vitathatatlanul szerves részei a magyar irodalomtörténetnek, de megkerülhetetlenül Óbuda kulturális örökségének is esszenciális magját jelentik.

Fotó: Fortepan 147955

Nagy László költő a Magyar Rádió stúdiójában (1977)

A kiállítás anyagának összeállítása több éves kutatómunkát igényelt, hiszen akár egy író teljes életművének feltárása is rendkívül komoly feladat. Az alapkonceptiót követve, az otthon-író kapcsolatára fókuszáltuk a kiállításban szereplő anyagok felkutatását és gyűjtését. Nagy hangsúlyt fektettünk az írók családjának, leszármazottjainak megkeresésével és bevonásával a tárlat elkészítésébe. A különleges személyes tárgyak, relikviák teszik majd igazán izgalmassá a kiállítást, amely sikeres megrendezéséhez más társintézmények – Petőfi Irodalmi Múzeum, Kassák Múzeum, Munkácsy Mihály Múzeum, Kiskun Múzeum, Hamvas Béla Alapítvány, Göncz Árpád Alapítvány – bevonása is kiemelt segítséget nyújt.

Új otthonra lelve

Pro Urbe Budapest díjas a Fortepan

••• Tamási Miklós

Jó hírek időrendben, avagy, mi történt velünk az elmúlt három hónapban? Augusztusban megnyílt a KultúrFényPont Galéria a II. kerületi Fény utcai piacon. A gombaárusok mellett, a volt lángosozó előtti placcon augusztus óta Fortepan szerzőket és képeket láthatnak, most épp *Lissák Tivadar* fotóit. Ha arra járnak, nézzenek be.

Szeptember közepén elindult a Heti Fortepan Blog <https://hetifortepan.capacenter.hu/>, ahol minden pénteken archív képekkel mutatunk meg valamit a múltból. A blogot a Capa Központ támogatásával *Virágvölgyi István* szerkeszti, a cikkeket *Kolozsi*

Ádám, Lukács Zsolt és Zubreczki Dávid írják.

Október közepén elköltözött a Fortepan Stúdió. Sokan izgultak, ötleteltek, segítettek nekünk, hogy új otthonra leljen a szerkesztőség. A Budavári Önkormányzat jelentkezésével sikerült megtalálnunk a legjobb helyet a városban. Egy 30 nm-es szobát a Tabánban, a Virág Benedek Házban! Mostantól személyesen itt lehet találkozni velünk.

November 17-én, Budapest születésnapján a II. és V. kerületi polgármesterek javaslatára, Budapest Főváros Önkormányzata döntésével „Pro Urbe” díjasok lettünk. Nagyon megtisztelő a döntés, szívből köszönjük!

Fotó: BHT

Rákosmente patakja

Sokféleképpen hasznosították vizét

•••• Ádám Ferenc

Mindig is döntően meghatározták a felszíni vizek a körülöttük élők életét. Egy-egy forrás, patak, gázló, kút elhelyezkedése alapvetően befolyásolta a hely történetét. Így volt/van ez Rákosmentén is. A környék a Duna-völgy felé folyamatosan lejt, egymással párhuzamosan futó patakok tagolják, közülük egyik az itt folyó Rákos-patak.

Az ember megtelepedése is a patak menti homokdombokon kezdődött, jelenlegi ismereteink szerint a középső újkőkorban, Kr. e. 5200–5000 körül. A régészeti feltárások és az okleveles források igazolják, hogy Csaba és Keresztúr az Árpád-kor óta a mai helyén található. Helyzetüket egyértelműen meghatározta a pa-

kor a Rákos-patak folyása korántsem olyan egyenes, mint ma, Csabától több ágban futott, hogy majd csak Keresztúrt elhagyva egyesültek ismét a medrek.

A patak mocsarainak első lecsapolása közvetlenül 1770 után történt. *Tessedik Sámuel* leírja, hogy első keresztúri látogatása idején, 1770-ben „... a falu mellett volt egy nagy, mély mocsár.” 1794-ben, másodjára már kert állt mellette és három halastó. A láp helyén „egészséges rétek” voltak. A különböző időszakokban végzett szabályozási munkák után a Rákos-patak betonteknőbe szorított mai képe 1973-ban alakult ki véglegesen.

Fotók: Erdős Renée Ház

Jégvágók csákyakkal a rákoskeresztúri Malom-tavon

cát) is gyűjtöttek a mocsarakban. Az aszszonyok mindig a pataokban mostak. Télen léket kellett vágni a jégen, hogy mosni lehessen! Fürödtek a pataokban. A nádat télen sarlóval vágták. Telente a parti fűzfák

vesszeiből a férfiak kosarat fontak. A kender feldolgozásának egyik első munkafolyamata a kévék áztatása. Nyírás előtt a birkákat rövid úton lehajthatták a malomtóra, ahol szappannal a gyapjukat átmosták. A patak vizével öntöztek is. Az 1890-es években jelentek meg először Rákoskeresztúr határában a kertészkedő szerviánok, vagyis szerbek, később a boltgárkertészek. Sportolásra, szórakozásra a keresztúri Malom-tavon nyílt lehetőség. Csónakázó tóként is használták a tavat. Rákosligeten meg Korcsolyázó Egylet alapítottak a 20. század elején.

Az Erdős Renée Ház 2006-os egyháztörténeti kiállításán szerepelt egy rendkívüli fotó, amely valószínűleg még a 19.

század végén készülhetett. Egy szabadtéri baptista bemerítést ábrázolt Rákoscsabán a Rákos-pataokban, bizonyítva, hogy víz nem csak fizikai szükségleteink kielégítésére szolgált!

Fotó: ERH/Rákoscsaba Baptista Gyülekezet

Baptista bemerítkezés a Rákos-patak rákoscsabai szakaszán (1900 körül)

tak, de még inkább az általa kijelölt, Pestről Hatvan felé vezető út, ami már a római korban is országút volt, megemlíti *Evliá Cselebi* is.

Maga a patak kétségkívül a benne szép számban élő folyami rákokról kapta a nevét, még az Árpád-korban. Bizonyítékul szolgálnak erre az itteni települések első okleveles elnevezései is: Csaba Rákosa 1067-ből, 1267-es átíratban, és Pósa Rákosa (Rákoskeresztúr elődje) 1265-ből. A patak *Anonymus*nál még „Rákos-folyó”, akkoriban nyilván sokkal jobban szétterült a vize.

Magyar Királyság szabályozások előtti, természetes vízrajzát az Első katonai felmérés térképszelvényein lehet először szemügyre venni. A településeinket ábrázoló térképszelvény 1783-ban készült. Ek-

Az ősi időkben ivóvízként is szolgáltak, később már inkább csak állatokat itattak belőlük. A jeget is hasznosították: a kocsmák, vendéglők, hentesüzletek mellett gyakran találhattunk jégvermeket. *Báró Podmaniczky János* még ebből is pénzt csinált: a malomtó jegét a kőbányai sörgyárosoknak adta el az 1860-as években. A felszíni vizek táplálékforrásként is szerepet fontos játszottak: halat, csikhalat fogtak. Már hat malom kerekét is forgatta a víz a 18. századtól Csabán és Keresztúron. A gyógyászatban fontos szerepet játszó orvosi nadályt (pió-

század végén készülhetett. Egy szabadtéri baptista bemerítést ábrázolt Rákoscsabán a Rákos-pataokban, bizonyítva, hogy víz nem csak fizikai szükségleteink kielégítésére szolgált!

Csónakázók a Malom-tavon

század végén készülhetett. Egy szabadtéri baptista bemerítést ábrázolt Rákoscsabán a Rákos-pataokban, bizonyítva, hogy víz nem csak fizikai szükségleteink kielégítésére szolgált!

Csányi5 és az ERZSITT

Állandó kiállítás, színes programkínálat

•••• R. Keleti Éva

Erzsébetvárosban épült a budapesti zsidóság fontos intézményeinek többsége. Az itt található három különleges zsinagóga (a világhírű Dohány utcai, a Rumbach Sebestyén utcai és a Kazinczy utcai), valamint a nagy hagyományokkal rendelkező Zsidó Múzeum mellett, az Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár a Csányi utca 5-ben, egy új, sajátos szint jelent az ide látogatók számára.

A korabeli bútorokkal és tárgyakkal berendezett szobabelső egy másik nézőpontból – a mindennapi élet felől – mutatják meg a zsidó múltat betekintést engednek a 20. század első felében élt pesti zsidó polgárok, iparosok, munkások életébe. Az egyes kiállítási terek kiválóan alkalmasak irodalmi és vallási tematikus tárlatvezetések megrendezésére. Az iro-

művészek, Takáts Andrea és Téri Sándor, valamint Borgula András és Gólem Színház fiatal művészei

Középen az ERZSITT bejárata

által tolmácsolt, epizódok szerelemről, féltékenységről, divatról, vélt és valós tragédiákról, emberi drámákról szólnak.

Mindig nagy érdeklődésre tart számot az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem rektor-helyettesének dr. Balázs Gábornak tárlatvezetése-előadása a zsidó vallásról a hétköznapokban. Kifejezetten segíti a megértést, hogy a zsidó konyha szabályait a kiállítási tér kóser konyhájában ismerhetik meg az érdeklődők, vagy ha az ünnepekről a berendezett polgárlakás nappalijában megterített ünnepi sabati – szombati asztal mellett beszélgethetnek. A budapesti rabbik emlékére berendezett dolgozószobában a két legjelentősebb vallási irányzatról, a neológiról és az ortodoxiáról, a rabbi-hivatásról kapnak információt a látogatók.

A kerület zsidó múltjának bemutatását a Csányi5 által szervezett történeti vagy életmód történeti séták színesítik. Deák Gábor Rejtelmes Erzsébetváros sétasorozatának már a 6. része következik, és reméljük a vírus helyzet javulásával a sorozat folytatódik. Egy-egy kis földrajzi területen mesélik el az egyes séták a ma már sokszor ismeretlen zsidó múltat, épületeket, életutakon, történeteken keresztül.

A Csányi5 az állandó kiállításán kívül színes programkínálattal is rendelkezik. Célja, hogy a múlt bemutatása mellett a mai zsidó kultúra, tudomány számára is teret biztosítson. Ezt szolgálja a földszin-

ten kialakított időszaki kiállítási tér, valamint az átrium. Itt fotó- és képzőművészeti, család- és várostörténeti kiállítások váltják egymást. Az átrium beszélgetések, komoly- és könnyűzenei koncertek, színházi, valamint népszerű tudományos elő-

A rejtelmes erzsébetvárosi történetekről Deák Gábort hallgatják

adások, könyvbemutatók, filmklubok, konferenciák színtere.

Az átriumban bonyolított gasztronómiai programokon keresztül a zsidó hétköznapok egy másik aspektusával ismerkedhet meg az érdeklődő. Bodrogi Fűszeres Eszter mutatja be a mai zsidó konyhát a világ különböző tájairól, amelynek csúcspontja a közös főzés. Gasztronómia sétáin pedig a zsidó Erzsébetváros régi étkezési szokásairól esik szó.

A kóser étkezési hagyományokat Balázs Gábor ismerteti

Várjuk szeretettel a zsidó élet iránt érdeklődőket. Elérhetőségeink: www.erzsitt.hu, vagy www.csanyi5.hu és a Facebook oldalainkon (Csányi5 vagy Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár), telefon: (1) 369 3688.

Irodalmi tárlatvezetés

dalom segít abban, hogy az egyes korszakot bemutató terekben, lakásbelsőben még személyesebbé tegyük Budapest egykori lakóinak történetét. A felkért szín-

Fotók: ERZSITT

Mi, zuglóiak

Pest mályvarózsa illatú Budája

•••• Majkó Zsuzsanna

Régi adósságot törlesztett a Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely Mi, zuglóiak című, október 2-án megnyitott tárlata a Zuglói Civil Házban. A kerület múltját átfogóan bemutató történeti kiállítást eddig nem láthatott a közönség. Létrehozói szándéka szerint a mostani tárlat anyaga

alapja lesz egy majdani, városrész-történeti állandó kiállításnak.

Zugló 85. születésnapja egy jogi, közigazgatási aktushoz köthető. Budapest 1873-as egyesítésekor a főváros mindössze tíz kerületre oszlott, a mai Zugló területe

előbb Terézváros, majd 1894-től Erzsébetváros és kisebb részben Kőbányához tartozott. A rohamos népességnövekedés egyes területeken a közigazgatás aránytalan leterheltségét eredményezte, ezért az 1930. évi XVIII. törvénycikk elrendelte további négy fővárosi kerület létrehozását. Az önálló előjáróság 1935. október 2-án díszüléssel kezdte meg működését, Zugló ekkortól 1950-ig, Nagy-Budapest létrehozásáig a Rákosváros nevet viselte.

Online is közvetítették a szűk körben tartott kiállítási megnyitót

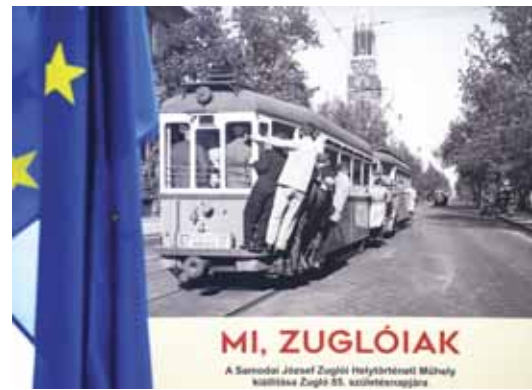
Fotók: zuglo.hu/Sublits-Tóth Gergő

Várostörténeti szempontból azonban az a terület, amit ma Zuglónak nevezünk jóval régebbi múltra tekint vissza. Története a török idők utáni betelepülések óta folyamatos, és nagyon fontos megjegyezni, hogy ez így él a lokálpatrióta helyiek tudatában is. A reformkorban, a Városliget kiépítése után Herminamező már neves

és közkedvelt üdülőterület volt. 1873-tól, a közmunkatanács nagy ívű városrendezési terveivel egy időben megindult a terület valódi városias fejlődése: kiépültek a közművek, a tömegközlekedés, a fő közlekedési útvonalak, számos jótékonyági, szociális és kulturális intézmény települt Zuglóba, virágzásnak indult az ipar, patinás iskolák épültek a hajdani homokdombokon.

A járványhelyzet miatt szűk körben megtartott kiállítási megnyitót a zuglóiak élő, internetes közvetítésen követhették. Török András művelődéstörténész megnyitó beszédében Térey János költő, Zuglóról írott megindítóan szép szavait idézte: Pest mályvarózsa illatú Budája.

A kiállítás – amely elsődlegesen a zuglói helytörténeti műhely, illetve a Fortepan közösségi fotógyűjtemény anyagára épült – 14 tematikus tablón mutatta be a kerület múltjának mérföldköveit: az iskolaépítésektől, a közlekedésfejlesztésen és ipartelepítésen keresztül a kultúra, szórakozás, művelődés témaköréig. A fiatalabb korosztályt a QR-kódok kiállításba integrálásával szólították meg az alkotók. Egy okos telefonra ingyenesen letölthető applikáció segítségével az egyes tablókon található QR-kódok leolvasásakor a helytörténeti műhely idén tavasszal kialakított blogfelületére navigálhattak a látogatók, ahol további információkat találtak az egyes témakörök elmélyültebb tanulmányozásához.

A kiállítás plakátja

A remény napjai

Kordokumentumok az iskolában

Egy középiskola, a kerület helytörténeti gyűjteménye és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára együttműködésének eredményeképpen született meg Újpesten az október 19-től látogatható kiállítás (A remény napjai Magyarország – 1956), a Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium kiállítótermében. Az időszakos tárlaton az iskola igazgatója, Hirmann László köszöntötte a megjelenteket, szakmai megnyitóját Szekér Nóra, az állambiztonsági levéltár munkatársa tartotta.

Az iskola igazgatója, Hirmann László köszönti a megjelenteket

deklarációt kelve a máshol nem látható fotográfiáival. Három vitrinben az 50-es

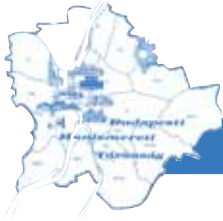
Színvonalas tartalmú, két méter magas molinókon a forradalom és szabadságharc egy-egy témakörét mutatták be archív fotók, dokumentumok kíséretében – nagy ér-

Két méter magas molinók máshol nem látható fotográfiákkal

évek használati tárgyáival találkozhattunk az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény anyagából válogatva. A tárlatot megtekintő fiatalok sok, számukra már ismeretlen funkciójú tárggyal szembesültek itt a faszervezetű kávédarálótól a zsirosbödönig, a néprádiótól a zománczott tejeskannáig bezáróan.

Fotók: BHT

Rólunk – Röviden

Budapesti Honismereti Társaság

Egyesületünk Elnöksége és a Városunk Szerkesztőbizottsága október 29-én székelylén, az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményben tartotta összevont ülését. *Breinich Gábor* elnök köszöntötte a megjelenteket, külön is *Sáfar Józsefet*, a hazai távirótörténet jeles kutatóját, akinek átnyújtotta a Honismereti Szövetség Honismereti Munkáért Emlékplajját.

Ezt követően az ülés résztvevői az előző elnökségi összejövetel óta eltelt időszak eseményeiről kaptak tájékoztatást: A Budapesti Históriai áprilisi, májusi, júniusi előadásait az országos karantén miatt elhalasztottuk. Az őszi előadássorozat megvalósításában együttműködünk legfőbb támogatóinkkal, a fővárosi levéltárral. Egyetértettek a jelenlévők az előadóest sorozat fenntartásával, amíg a járványügyi rendelkezések azt lehetővé teszik. Folyamatosan és napra készen működtetjük a Budapesti Helytörténeti Portált, kiadtuk a Városunk helytörténeti magazin 2020/3. júliusi, és októberben a 2020/4. számát. Trianon centenáriumához kapcsolódó pályázatunk kiírása elmaradt, az anyagi háttér hiánya miatt – 100. évfordulójáról weblapunkon és a Városunk számaiban kiemelten emlékez-

Fotó: BHT

Szavaznak az októberi elnökségi ülés résztvevői

tünk meg. A Honismereti Szövetség 2020. évi konferenciáit a világjárvány miatt 2021. évre halasztották.

Társaságunk 2021-ben is hasonló tevékenységeket tervez ellátni, mint a korábbi években, de az aktuális járványügyi rendelkezésekhez igazodva – ismertette *Breinich Gábor* elnök a jövő évre (2021) ter-

vezetteket ismertette. Ezt követően a *Városunk* című magazinnal tárgyaltak. A 2020-ban is négy számmal megjelenő magazin az előző évvel számonként azonos nagyságú, húsz oldal terjedelmű, négy színes oldallal rendelkező volt, és az

interneten is megjelenésétől teljes terjedelmében olvasható (budapesti Helytörténeti Portálunk). Szerkesztője ismertette a 2020. évre tervezett témakörök megvalósítását és javaslatok hangzottak el a 2021. évi tervezett négy szám tartalmára.

A Honismereti Szövetség *Bóta Piroška* tagtársunkat Honismereti

Munkáért Emlékéremmel tüntette ki, átadása csak 2021-ben várható. Budapesten *Grünwald Mária*, *Sáfar József*, *Viszket Zoltán* javaslatunkra Honismereti Munkáért Emlékplajót kapott, átnyújtására a járvány miatt Társaságunkat kérték fel. Egyesületünk tagjai 10 éves tagsági emlékérméi már tavasszal elkészültek (*Bese Judit*, *Kiss Emilia*, *Wilk Jánosné*), átadásukat november elejéig tervezzük.

Budapesti Históriai – közlemény

A Budapesti Honismereti Társaság és Budapest Főváros Levéltára közös rendezvényeként a Budapesti Históriai októberi és novemberi előadásait még sikerült megtartani a decemberi már elhalasztásra került a járványügyi helyzet miatt.

2021. évi előadásainkat bizonytalan ideig felfüggesztjük! Weblapunkon és e-mailben is tájékoztatni fogjuk az érintetteket a járvány veszélyhelyzet elmúltával a Budapesti Históriai előadásainak elkezdéséről. A 18 éven át folyamatosan tartott előadóestek szünetelése miatt tagjaink és vendégeink megértését kérjük és előre is köszönjük.

Szocreál plakátok

Utcai képeskönyv korlenyomata

•••• *D. Udvary Ildikó, Dr. Benyovszky Tóth Anita, Skaper Brigitta*

Kiállításunkon (Szocreál plakátok – Válogatás a Pesterzsébeti Múzeum plakátgyűjteményéből) október 7-től a Pesterzsébeti Múzeum helytörténeti gyűjteményének egy eddig kevésbé ismert, de annál látványosabb része tekinthető meg. A bemutatott szocialista realista plakátok 1948 és 1952 között készültek. Látszólag rövid időintervallum ez, de nem véletlenül nevezik 1948-at a fordulat évének... Néhány esztendő alatt kataklizmaszerű változások zajlottak le a magyar politikai életben és a társadalomban. A kiállított anyag – mind tartalmában, mind ábrázolásmódjában – utcai képeskönyvként ad tökéletes korlenyomatot. Ehhez furcsa módon éppen a mindenén átütő,

Fotó: P.M./Skaper Brigitta

Bejáratnál a 40-es évek végének plakátjai

utáni néhány évben a plakátművészet, visszanyúlva a harmincas évek hagyományaihoz, sokoldalú formavilágot teremtett. Fő téma a választási plakátok mellett az újjáépítés lett. Számos plakát készült a szociáldemokraták, a kisgazdák

fals hurroptimizmus van a szemlélő segítségére.

A második világháború

és a kommunisták megrendelésére. A plakátok készítői többek között *Konecsni György, Gábor Pál, Tamási Zoltán (Filo), Macskássy Gyula és János, Ék Sándor*. A negyvenes évek végére folyamatosan előtérbe kerültek az Amerika- és kapitalizmus-ellenes megnyilvánulások, és 1949-re már nálunk is kialakult a szovjet mintát követő szocialista realizmus. Ezt ki-

Fotó: P.M./Skaper Brigitta

vánta még jobban erősíteni a Múcsarnokban 1949-ben rendezett, „A Szovjetunió művészete” kiállítás is. Az 1950-es I. Magyar Képzőművészeti Kiállítás anyagát már a szocreál formai és tematikai sematizmusát követő didaktikus, áloptimista zsáner jelenetek, valamint reprezentatív Lenin és Rákosi portrék alkotják.

Központi megrendelésre készített nyomtatványok

Modernizáció és hagyomány

Erzsébetváros egyik reprezentatív középülete

•••• *Dvorszky Anikó Éva*

Az Erzsébet körútról lekanyarodva, a Dob–Hársfa–Csengery utcák által közbefogott, hatalmas U alaprajzú, modern épülettömb uralja a tereket. Felületes benyomás alapján szocreál épületnek tűnhet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó és Vámigazgatóság objektuma.

Nem csak a megrendelő, a Magyar Királyi Posta számára volt jelentős beruházás 1937-ben a Budapesti Postaigazgatóság és Erzsébet Automata Távbeszélő Központ megépítése, hanem a 30-as évek válságából

kilábalni igyekvő magyar építészetnek is. A fiatal generáció tehetséges mestere *Rimanóczy Gyula* (1903–1958) tervei alapján épült reprezentatív középület, a modernizáció és hagyománykövetés szellemében – a Római Iskola programja szerint – elegáns anyaghasználattal és magas szakipari színvonalon valósult meg.

A Hársfa utcai sarkon, az első emelet magasságában figurális szoborcsoport látható, amely *Boda Gábor* (1907–1984), a korszak jelentős díszítőszobrászának alkotása. A sarkon *Szent István* figurája áll, tőle jobbra az ősmagyar hírvivő. A királytól balra felsorakoznak az ország történetét befolyásoló területek szimbolikus alakjai: a Politika, a Művészet, a Hadviselés, a Tudomány, a Technika és a Mezőgazdaság. Érdekes, hogy mindegyik figura vastag bajszos, magyaros karakter, kivéve a Művészetet, melynek arcán az építész, *Rimanóczy Gyula* vonásai ismerhetők fel.

Fotó: Pénzügyőr- és Adószakszervezeti Múzeum

Modern épülettömb a Dob utcában – egykor és napjainkban

Az idők folyamán a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium székházaként működött, majd az APEH

A központi megrendelésre tervezett nyomtatványokat általában meghatározott témakörökben készítették. Válogatásunkban az egyik nagyobb egységet az OTI (Országos Társadalombiztosító Intézet) balesetelhárítási propagandaplakátjai alkotják. A „Legfőbb érték az ember! Baleset ellen védekezz!” szlogen mind-egyiken visszaköszön, a gyári- és mezőgazdasági munkásokat figyelmeztetve a gépek, szerszámok biztonságos használatára.

A plakátok egy másik részét a földműves szövetkezet propagandanyomatai alkotják. Bízgatják a mezőgazdaságból élőket, hogy kössenek termelési szerződést, szállítási szerződést. A legidillibb plakátok egyértelműen a dolgozók számára korábban elérhetetlen nyári pihenést reklámozzák. A Népjóléti Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Szövetsége propagandaplakátjain balatoni üdülőkhöz pihenő, hajókázó fiatal párokat és barnára sült homokozó, pancsoló gyerekeket láthatunk. Hogy a valóságban kik és milyen gyakran tudtak eljutni ezekre az üdülésekre, az már más kérdés...

A sematikus, hamis derű köszön vissza a korabeli filmhíradókból, filmekből és abból az elenyésző számú reklámból is, ami a hiánygazdaságban született. E három műfajból válogatva állítottunk össze egy kisfilmet, amelyet szintén e kiállítás zárásáig, március 27-ig nézhetnek meg látogatóink.

A bemutatott plakátok egy torz történelmi időszak mementői, de páratlan betekintést nyújtanak közös múltunk egy megkerülhetetlenül fontos szeletébe. Örömteli, hogy megmaradtak az utókornak, hiszen: „Kicsit sárgább, kicsit savanyúbb, de a miénk...”

Családbarát múzeum

Ismét országos szintű elismerésben részesült a 18. kerületi Tomory Lajos Múzeum a Családbarát Múzeum elismerő cím elnyerésével. A családbarát múzeumi működés elismerésére 2020-ban szakmai díjat alapított a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ. Online közvetítés keretében a Magyar Nemzeti Galériában tartott 18. Országos Múzeumpedagógiai Évnyitón, 2020. szeptember 28-án adták át első ízben a Családbarát Múzeum oklevelet nyolc intézménynek – köztük a Tomory Lajos Múzeumnak.

Fotó: Tomory Lajos Múzeum

Minden korosztályt megszólít múzeumunk

Kiemelt Adózók Igazgatósága költözött ide, ahol 2008-ban, a második emelet három elegáns termében megnyílt az ország egyetlen adózás történettel foglalkozó állandó kiállítása.

Helytörténekről Erzsébetvárosban

Gozsdu udvartól a Keleti pályaudvarig

••• Ötvös Anna Mária

AVII. kerületi városnéző séták 2017-ben indultak a Biscuit Johanna Integrált Humán Szolgáltató Központ Projekt csoportjának szervezésében. Az azóta eltelt három évben a legkülönbözőbb építészeti és történeti jellegzetességű házak, udvarok adták a témát. Ezek közül csak egy-egy példa a „Csikágó”-nak becézett kerületrész, a Gozsdu udvar, vagy a jóval későbbi idők emlékeit őrző belső-erzsébetvárosi tűzfalak története.

Csikágói városnéző séta közben megpihenve

Vallások és közösségek nevet viselte a 2020 őszen szervezett séták témája, amely középső és külső Erzsébetváros különböző vallási témájú épületeit és az azokat használó felekezeteket, közösségeket mutatta be. Nem ritkák a vallási tematikájú városnéző séták e sokszínű kerületben,

azonban igyekeztünk ezúttal kevésbé ismert templomokat, közösségeket is bemutatni.

Rövid bevezetővel indult a kerület demográfiai és történeti jellemzőit bemutató séta. A legkisebb területű budapesti város-

rész 18. századig visszanyúló történetéből már kirajzolódik pár, a sétának is témájául szolgáló sajátosság, mint például az itt élő zsidóság, vagy a 19. század elején benépesülő kerületrész szerepének alakulása. A nagyjából 1,5–2 órás program első állomása a Rózsák terén található impozáns Szent Erzsébet templom volt.

A második és harmadik megálló szintén a tér két másik pontján található görög katolikus templom és buddhista közösségi ház volt, ahol főleg az épületek történeti kerületek fókuszba. Az utolsó állomás a kerület egy kevésbé ismert, közelben lévő zsinagógája, a Bethlen téri volt, amelynek egy kicsit tágabb kontextusba helyezve kitértünk a helyi zsidóság és imahelyeik történetére.

A járványhelyzetre tekintettel nagyobb létszámot sajnos nem tudtunk regisztrálni a programra (és egyúttal a belső helyszínek is kimaradtak), ugyanakkor ez lehetőséget adott arra, hogy beszélgetések alakulhassanak ki, a résztvevők maguk is megosszák saját ismereteiket. Terveink szerint jövőre ismét új témákkal térnek vissza a kerületi séták! Érdeklődni az alábbi elérhetőségen lehet: projektcsoport@bjhuman.hu.

Fotók: BJH/SZK

Iskolások városnéző sétán

Óbudai Múzeum

Vezető: Viszket Zoltán,
tel./fax: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianna,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–18, Szo: 10–14 óra.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva,
tel.: 369-3688,
1077 Bp., Csányi u. 5.,
nyitva: V–Cs: 14–18, P: 10–14 óra

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos,
cím: 1102 Bp., Füzér u. 32.,
nyitva: K–Sz: 10–14, Cs: 14–18, Szo.: 9–13 óra.
Kutatói nap – P: 9–13 óra

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45–47.,
nyitva: H–P: 10–19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Szakmai felelős: Földváry Gergely,
tel.: 06-70-360-2447,
cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64.,
nyitva: Sze–V: 10–18 óra.

Angyalöldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs: Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Vezető: Majkó Zsuzsanna
tel.: 06-70-522-3577,
cím: 1144 Bp., Vezér u. 28/b.
nyitva: előzetes egyeztetéssel
e-mail: helytortenet@cserepeskft.hu

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota

Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Kiss Emőke Hajnalka,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K–P: 10–16, Sze: 12–18,
Cs, Szo: 10–14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Villányi Péter,
tel.: 06-20-417-1956,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H–Cs: 9–16, P: 9–14 óra.

Erdős Renée Ház Muzéalis

Gyűjtemény és Kiállítóterem
Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885,
cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116–118.
nyitva: Cs–P: 10–18,
Szo: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K–P: 14–18 óra,
páros heteken Szo: 10–14 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–Szo: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747,
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Nagytétényi Helytörténeti Kiállítótér

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Wahl Ildikó,
tel.: 06-20-237-1920,
cím: 1225 Bp., Nagytétényi út 278.,
nyitva: K–Cs: 9–12, Szo: 15–18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény
vezető: Geiger Tamás, tel.: 287-3057,
cím: 1238 Bp., Sztizás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 10-17 óra.

Egy megbecsült polgár

Rákosliget első bírója volt

•••• Debnár László

Rákosliget képviselőtestülete 1907. július 1-jén tartotta alakuló közgyűlését, ahol megválasztották a vezetőséget. A község első bírója Szabó Endre ismert író és műfordító lett, mely tisztséget 1910. január 15-ig töltötte be.

Szabó 1849. június 3.-án született az akkori Zemplén megyei Nagytoronyán. Hatéves korára elvesztette édesapját. Tanulmányait a családon kívül, elsősorban az apai barát, Szemere Miklós támogatta. Az ő akaratkának megfelelően közigazgatási pályára terelték Endrét. Sárospatakon a református egyetem jogakadémiáján tanult, ezután Gálszécen, joggyakorokként helyezkedett el.

Már tanuló éve alatt bontogatni kezdte írói tehetségét. Középiszolás korában versei jelentek meg. A leghíresebb a *Divat* című volt. Miután Budapestre került, költőként, újságíróként hamar bekapcsolódott az irodalmi életbe. Szoros barátságot ápolt Jókaival és Mikszáth Kálmánnal. 1877-ben a *Petőfi Társaság* alapító tagja lett.

Fotó: Erdős Renée Házibényi László rajza

Szabó Endre Jókai 1880. január 11-én az *Üstökös* felelős szerkesztését átadta Szabó Endrének, s ekkor ismerte el, hogy már „régebben több éven keresztül” Szabó önállóan szerkesztette a lapot.

Ezzel párhuzamosan, 1877-től mint újságíró is tevékenykedett a *Nemzeti Hírlap* munkatársaként. 1881–1882 közt a *Hon* irodalmi és színházi rovatvezetője, illetve a Földművelési Minisztérium által kiadott *Néplap* főszerkesztője, de szerkesztette az *Érdekes Könyvtár* szépirodalmi havi folyóiratot is. A Budapesti Újságírók Egyesületének alelnöki posztját több éven keresztül töltötte be.

1880-ban vette feleségül *Nogáll Jankát*, aki mindenben támogatta férjét és minde mellett ő is tevékenyen részt vett a kor irodalmi életében, mint író, lapszerkesztő.

Ebben az időszakban a könyvkiadók sorra jelentették meg magyar nyelven a külföldi írók műveit. Szabó érdeklődése ekkor fordult az orosz irodalom felé. Orosz nyelvismerete lehetővé tette, hogy levelezés útján kapcsolatba kerüljön *Lev Tolsztojjal*, akivel oroszországi útja során személyesen is találkozott. Számos korabeli orosz író, költő első műfordítója lett.

Füst Milán Szabó műfordítói munkásságáról 1921-ben így írt a *Nyugatban*: „Mégis szükségét érzem, hogy nyilvánosan vallomást tegyek valamiről. Nem tudok ugyan oroszul – s mégis szívem-lelkem az orosz íróké s az orosz népé – melyet szeretni és csodálni ók tanítottak meg. Ez az irodalom az én szívem irodalma, s hogy ez lehetséges: azt itt most Szabó Endrének köszönöm meg.” Kényszerűségből került Rákosligetre bírónak, amikor a *Néplap* főszerkesztői állásából elbocsátották. A község megbecsült polgára volt, 70. születésnapján Rákosliget lakossága lampionos felvonulással köszöntötte. Élete utolsó éveit feleségével a budapesti Damjanich utcai panzióban töltötte egészen haláláig, 1924. február 8-ig. Sírja a Fiumei úti temetőben található.

Szabó Endréről bővebben a *rakosliget.hu* oldalon lehet olvasni.

Megújult zsinagóga

•••• Vízy László

Pest város kereskedői külvárosában épült a régi ortodox zsinagóga. Terézváros – *Mária-Terézia* királynő tiszteletére nevezték így – néven ismerték ezt a városrészt, ahol az izraelita vallásúak viszonylag nagyobb létszámban éltek, mint más kerületekben.

Megtévesztő módon az utóbbi évtizedekben a pesti VI. és VII. kerületet zsidó negyednek, zsidó városrésznek nevezik, amely elnevezés más európai országban „gettó” jelöl. Műemléki és város történeti ismereteim szerint helyesebb lenne a zsinagóga-negyed elnevezés. Itt, ahol három zsinagóga is van a közelben, míg más kerületekben csak egy-egy található.

A Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga az európai kultúra és építészeti fejlődésének fő áramlatában született. Előképe *Gottfried Semper* drezdai zsinagógája, amely 1838–1840 között épült bizánci és mór stílusban. A kiegyezés évében a pesti izraelita hitközség pályázat útján választotta ki a zsinagóga tervét. *Otto Wagner* bécsi építész és *Kallina Mór* díjnyertes tervét 1870. május 1-jén kezdték megvalósítani és a hozzátartozó lakóépülettel együtt 1873. május 1-jén fejezték be. Kallina Mór tervezői mű-

Fotó: szombat.hu

A megújított ortodox zsinagóga karzata

vezetése mellett a kivitelező *Felix*

Buzzi volt. Mindketten Morvaországból származtak.

A zsinagóga a második világháborút követően igen elhanyagolt állapotba került. 1988-ban a budapesti hitközség eladta az Alba Regia építőipari vállalatnak, akik a felújítást akkor megkezdték, de néhány év múlva megakadtak a munkálatok – a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége 2006-ban vásárolta vissza. Napjainkra a generálkivitelező Laki Épületszobrász Zrt. által megújult a városrész eme műemléke, gyöngyszeme, a romantikus bizánci és mór elemekkel díszes egykori zsinagóga.

Trianon után

Felvidéki családorsok

•••• Szelepcsényi Sándor

Trianon – nincs még egy szó, ami annyi fájdalmat ébresztene a nemzetével együtt érző magyarban. Muhi – Mohács – Trianon... Mindhárom név sokkal többet jelent számunkra, mint helységnév – egy korszak lezárása és a végleges pusztulás bekövetkeztének fenyegető réme. A történelmi Magyarországot tekintve nincs olyan család, akinek 1920. június 4-ike nem hozott volna változást az életében.

Apai és anyai oldalról is felvidéki származású vagyok – apai ágon családom 1589-ben kapott nemesi oklevelet. Születési helyem Pozsonypüspöki, Csallóköz, a Kárpát-medence egyik legtermékenyebb tájegységének legnyugatibb települése.

A Szelepcsényi és Fehérvízy család is kívül rekedt az újonnan meghúzott határokon, maradtak a már Csehszlovákiához

Hangya Szövetkezet (Trianon után Hanza) 1917. évi tagdíjának igazolása anyai ágú nagymamájának

tartozó Pozsonypüspökin. Az első évtizedek során életükben a változás csak lassan következett be. Mivel Csallóköz ma is szinte

tiszta magyar lakosságú, abban az időben pedig különösen az volt, a régi intézmények még évtizedekig tartották magukat.

A településen lakó és földdel rendelkező őslakosok a mezőgazdaságból éltek és az elcsatolt Felvidéken „Hanza” névre átkevert Hangya Országos Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet tagjaként értékesítették a terményeiket, illetve jutottak hitelhez. Akinek nem volt földje, az a közeli Pozsony valamelyik gyárába járt dolgozni. A település nemzetiségi összetétele sem nagyon változott, bár a tendencia iránya már sejtette a jövőt. (Pozsonypüspökin a szlovákok aránya 1919-ben 8,5 százalék, 1938-ban 15,1 százalék, a Pozsonyhoz csatolt Püspökin 2011-ben már 89,2 százalék volt.)

A mi családunk is rákerült arra a listára, amelyen összeírták a Csehországba deportálandókat. 1947. január utolsó napjában a helyi csehszlovák hatóságoktól kiszivárgott ez a névsor és február elsején egy illegális falugyűlésre került sor. Ismerve a rájuk váró rettenetes sorsot, 80 család úgy határozott, hogy szinte mindenkiket hátrahagyva inkább átszöknek a határon Magyarországra, ott legalább a nemzettársaik között lehetnek. Azon a télen iszonyú hideg volt, a Duna felszínét összefüggő vastag jégréteg fedte. 1947. február 2-án éjszaka a menekülők között voltunk mi is.

Édesapám Pozsonyban a nehéziparban dolgozott, a budapesti EMERGÉ Ruggyantaárugyárban talált munkát, ahol a gépkocsi-abroncsok vulkanizálásával kereshette meg családjának a kenyeret. Egy rokonhoz költöztünk Kistarcsára, majd még ebben az évben a Magyar Állam kiutalt számunkra Rákoskerten egy elhagyott, szobából és kicsiny konyhából álló, félig kész házat, ahol végre megállapodhattunk. Ma is Rákoskerten élek, és hálás szívvel gondolok a település akkori közösségére, hogy befogadtak bennünket.

Az említett két család sorsáról szólt a fővárosi levéltárban, 2020. október 7-én, a Budapesti Historiakon elhangzott előadás, amelyet Szelepcsényi Sándor, a ma már Magyarországon élő lezármazott tartott.

Fotó: a szerző felvétele

Pestújhelyi emlékek

Fotók, enteriőrök, érintőképernyők

•••• Kis Emőke Hajnalka

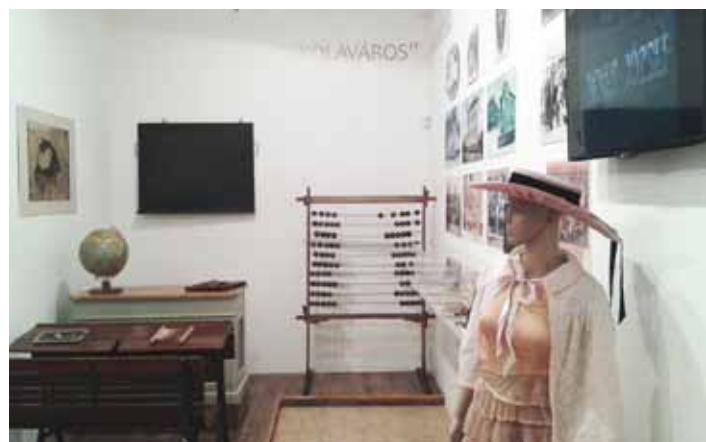
Az Anno Művészeti Hét keretében november 21-én nyílt meg „Széchenyitelep-Pestújhely Aranykönyve – Helytörténeti kiállítás a település 50 évéről” című új állandó kiállítása Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteményének. Az új „Pestújhelyi-szoba” megálmodója Ádám Ferenc helytörténet-kutató kiemeli, hogy a község önállósulásának 25. évfordulója tiszteletére megjelent *Pestújhely Ezüstkönyvére* reflektálva szeretne volna bemutatni Széchenyitelep/ Pestújhely hőskorát, *Pestújhely Aranykönyve* címmel. A kiállítás szakmai megnyitóját Gábor Tibor történész tartotta, aki Pestújhely neves alakjait, a község kialakulásának sajátos történetét, kultúrá-

jának gazdagságát mutatta be.

A terembe lépve a régi község háza képe előtt (Ifj.) Antall József, Magyarország rendszerváltás utáni első miniszterelnökének családfáját, illetve az Antall és Szücs család családfáinak egymásba fonódását szemléltetjük id. Antall Józsefnek dr. Szücs István kultuszminisztériumi helyettes-államtitkár leányával Szücs Irénnel kötött házassága révén. A családfa zöld, illetve lila színekkel segíti az

érdeklődőket a Pestújhelyen élő és a közösség életében jelen lévő személyek neveinek értelmezésében.

Két enteriőr köré épülve négy falon, Pestújhely aranykorát bemutató fényké-

Fotó: BHT

„Iskolaváros” fotói az osztálytermet idéző enteriőrrel

peken, használati tárgyakon keresztül fedezhetjük fel a kiállítás részleteiben rejlő gazdagságot.

A falakon aranybetűkkel szedve olvashatjuk a kiállítótér témák szerinti felosztását.

Először az „Iskolaváros” fogad minket osztálytermet idéző terével. Az iskolapad a Morvaországból érkezett, zsidó származású *Feiweil Lipót* 1847-ben nyitott terézvárosi lakatosműhelyét dicséri. Jellegzetessége, hogy ülése állítható volt, egészen 1960-ig használták a Piarista Gimnáziumban. A falon a még nem látott régi-új fényében a Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola címere, a vitrinben a Pestújhelyi R.K. Felsőkereskedelmi iskola díszesen szabott kék sapkája tekinthető meg, sok más érdekesség mellett.

A „Kultúra, Szabadidő” Pestújhely nagyvilági múltját a színi- és zenésztársulatokat, a sportban jeleskedőket mutatja be. A falon Pestújhely első hangosfilmjét vetítik, az előtérben *Wester Lili* táncosnő elevenedik meg előttünk a szépen felöltöztetett bábú formájában. Fontos kiemelni a vallási felekezeteket bemuta-

tó térben található két zászlót – a Pestújhelyi Keresztelő Szent János Plébánia-templom sekrestyéjéből kerültek elő 2020 tavaszán. A zászlók érdekessége, hogy az egyik oldalát 1911 és 1920-as dátummal a Pestújhelyi Polgári Leány- és Fiúiskolájának felirata és címere, a másik oldalát egyházi szimbólumok díszítik. Érdemes kiemelni a leányiskola zászlójának aktualitását, ami az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszusra emlékezik közepén egy Úrmutatóval.

Az iskolatermen túl egy másik enteriőr az orvoslás kapott szerepet. A kiállított műtárgyak a kerületben élő leszámítottak tulajdona, így az orvosi üveges vitrinben *Wester Sándor* és *Lövey József* orvosi eszközeit és személyes használatú tárgyait tekinthetik meg. A kiállításban található érintőképernyők segítségével plusz tartalmakhoz juthat az érdeklődő.

Fotó: BHT

Jeles pestújhelyi személyek családfáinak összefonódása

Futó Mária pestújhelyi bába könyvének digitális változatát lapozgatva a Pestújhelyen születők névsorát ismerhetjük meg. Sajnos kiállításunk jelenleg csak virtuális formában tekinthető meg a www.rakospalotaimuzeum.hu honlapon keresztül.

Soroksári fotográfiák

Múltzárványok – fekete-fehérben

•••• *Benyovszky Tóth Anita*

Szeptember 23-án a Soroksári Helytörténeti Gyűjteményben nyílt kiállításunkon (Soroksári EMLÉK-KÉPEK) a gyűjtemény fotóarchívumából egy reprezentatív válogatást láthatnak az érdeklődők. A digitálisan retusált fotográfiák most először kerülnek ilyen nagy mennyiségben a látogatók elé. A javarészt fekete-fehér felvételeken kerületünk múltja elevenedik fel öt nagyobb téma köré csoportosítva.

Fotók: Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Az 1956. márciusi soroksári nagy árvíz pusztítása

A Kis-Duna és a Molnár-sziget már a kezdetektől fogva elválaszthatatlan része volt a soroksári mindennapoknak. Az 1800-as évek második felében számos dunai vízimalom működött a területen. Ezeket a faépítményeket uszályokra szerelték, és a víz hajtóerejét használták. Fővárosunk határain túl is ismert volt a soroksári pékek által sütött rozskenyér. A Molnár-sziget felé vezető kis fahíd idilli családi képeken eleveníti meg a 30-as, 40-es évek világát. Kontrasztot képeznek az 1956. márciusi nagy árvíz megrázó felvételei a víz alá került tájjal, házakkal.

A Hősök tere több fényképen is visszaköszön felidézve a századforduló világát és a '70-es évek mindennapjait is. A fővárosi utcákat járó jeges kocsis, a soroksári disznóvágás, a hímző tanfo-

lyam csoportképe vagy a helyi tűzoltók gyakorlatozása mind mára már elfeledett jelenetei a soroksári életnek. Különlegesség az a néhány fénykép, melyen a 70-es években talán az utolsó helyi kovács vagy szíjgyártó mester lett megörökítve munka közben.

A helyi sportélet emlékeit ismét a századfordulótól követhetjük végig egészen a 70-es évekig. A különböző sporteseményeken készült csoportképek minden időben ünnepi alkalomnak számítottak, így sok helyi család őriz ilyen tablókat emlékei között.

Ugyanígy a zenei életben is szokás volt a csoportképek készítése. Az egészen korai, 1900-ban készült fotográfiákon *Persch Péter* zenekara, vagy éppen egy Őri banda látható *Klébl Károly* hegedűssel. Az 1930-as évek korszakát és zenei életét idézi fel a Soroksári Polgári Dalkör zászlóavatási fotója, a *Jüptner Vilmos* által vezetett Levente Zenekar, vagy *Báder István* zenekarának mariazelli zárandokútjáról készült csoportkép.

A megszokott soroksári utcák, házak régi arcának tanulmányozásával, egy családtag, ismerős felfedezésével valamelyik csoportképen, vagy akár a régi fotográfiák által nyújtott esztétikai élmény segítségével kicsit betekintést kaphatnak Soroksár

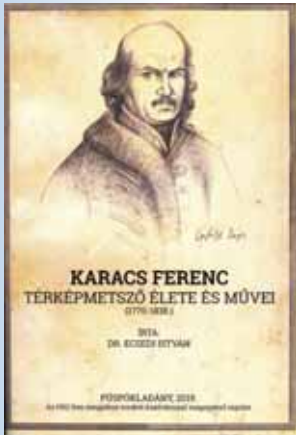
Jeges kocsis a Török utcában (1930-as évek)

múltjába. A kiállítás kurátora *Geiger Tamás* ügyvezető igazgató, *Balla Péterné*, a Soroksári Grassalkovich Kör elnöke, *dr. Benyovszky Tóth Anita* muzeológus volt.

Egy hazafias rézmetsző

•••• Karacs Zsigmond

Dr. Ecsedi István: Karacs Ferenc térképmetsző élete és művei (1770–1838) – Az 1912-ben megjelent eredeti kiadvánnyal megegyező reprint. Püspökladányi Tájékoztató és Közművelődési Központ, Könyvtár, Múzeum, a Karacs Ferenc Múzeum tagintézménye, Püspökladány, 2019. 88 p.

Fáy András emlékkönyvébe írt saját kezű bejegyzése és a püspökladányi anyakönyv adatai által ma már tisztán áll születési ideje és származása körüli, e kötet elején látható bizonytalanság. A debreceni református kollégiumban szobatársa volt Csokonai Vitéz Mihály és Márton József. A mérnöki pályát választva Pesten és Bécsben folytatja tanulmányait. Tehetségét látva az orosz cári és a bajor királyi udvarba hívják, de Kazinczy biztatása ellenére hazatér, és 1795-ben végleg Pesten telepedik le, hogy a magyar művészet felvirágzását szolgálja. Az újjászülető pesti református egyház alapító tagja. A Magyar Kurir 1801-ben írja, hogy munkái az „ánglus” mappákkal vetekednek. Száznál több térképet metszett az évek során, 1803-ban Pest városáé is kikerült véssője alól. Térképeivel megteremtve anyagi biztonságát 1809-ben Virág Benedek által

Karacs-Tusculánumnak nevezett családi házat építtet.

Írás metszései közül kiemelkedik az a gyűjtemény, amit az 1960-as évekig az oklevéltan oktatására használtak. A korabeli társadalom minden rétegével, Tánccsistól József nádorig jó kapcsolatot ápolt. Otthonában (VIII. ker., Szentkirályi u. 23.) mindenkét szívesen látott, aki a nemzeti kultúra ügyén dolgozott. Náluk lakott Kátona József, Kisfaludy Károly, ott készült Kölcsey első arcképe, gyakori vendég volt Vörösmarty Mihály. Felesége az első magyar újságíró, Széchenyitől dedikálva kapta a Hitelt. Az 1838-as nagy pesti árvíz után hunyt el, sok százan kísérték utolsó útjára a ferencvárosi temetőbe.

Szívesen láttunk volna a reprint kiadásoknál gyakori néhány oldalnyi kiegészítést a tévedéseket és pótlásokat illető magyarázattal.

Budai Históriák

•••• Szöllősy Marianne

Verrasztó Gábor: Széchenyi gróf különös házassága. Napkút Kiadó Kft. (Budai Polgár Nonprofit Kft támogatásával), Budapest, 2020. 140 p.

A Budai Históriák 12. kötetében a szerző sétára hív a budai házak, nyaralók környékére. Huszonöt rövid történet öleli körbe a minőségi fotókkal ábrázolt bérházakat, nyaralókat. Igazi városi legendákat felelevenítve barangolhatunk a II. kerületben. A Margit körút és Horvát utca sarkán álló bérház legendás kávéházáról megtudjuk három néven is ismertté vált – Casino, Magyar Világ majd Flórián elnevezéssel bonyolított igen nagy forgalmat 1906 és 1945 között. „...a városi legenda szerint az ostrom idején is kinyitott a légiriadók szünetében, a vendégkönyvet egy orosz tiszt cirill betűs köszönete zárta.” Bepillanthatunk egy Szemlőhegy utcai kertbe, olvashatunk arról, hogyan lett a Pasaréti út 21-ben épült villa gróf Széchenyi Károly tulajdona.

Talán nem is okoz meglepetést, hogy a Városmajor utca 50-ben épült lakóház

szobái nem az utcára néznek – nagyszerű tervezői ötlettel az udvaron kialakított belső kert kiváló levegőt, nyugalmat árasztott az ablakokon kitekintők számára. Megtudhatjuk, hogy Rózsahegyi Kálmán művészetének tisztelői, hogyan lepték meg a Nemzeti Színház művészet tagjának negyedszázados évfordulójára. Érdekes olvasmány, miért vett erdőrészt a Bátorhegyen a tébolydai asztalosmester, aki feleségével együtt haláláig az intézetben lévő ingyenes szolgálati lakásban töltötte napjait. Végül a Vasárnapi Újság 1875. július 11-i cikke alapján emlékezik meg a pasaréti felhőszakadásról, és a vihar során felrobant téglagyári kazán által okozott pusztítás következtében megsérült Ujlaki templomról is. A kötet közel 100 fotóját közgyűjtemények és magánszemélyek adták, a „séta” során több épület mai képét is láthatjuk kortárs fekete-fehér fényképeken.

Tanulmánykötet Óbudáról

••• Orosz Diána

Óbuda története. főszerkesztő: Népessy Noémi, Óbudai Múzeum (Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata támogatásával), Budapest, 2020. 621 p., 486 kép.

Negyed évszázaddal ezelőtt, 1995-ben, jelent meg *Óbuda Évszázadai* címmel a III. kerület történetét bemutató monográfia, amely több kiadást is megért és páratlanul népszerű lett a helytörténet iránt érdeklődők körében.

Az ehhez a kiadványhoz kapcsolódó, annak szellemiségét követő Óbuda Története 2020 augusztusában jelent meg. Főszerkesztője Népessy Noémi, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója, további szerkesztője dr. Láng Orsolya, a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeuma igazgatója, valamint Viszket Zoltán, az Óbudai Múzeum igazgatója.

A könyv egyik fő célja a tudományos alapokon nyugvó közérthető ismeretterjesztés, amit az adott korszak egyes tudományterületeit képviselő szakértőinek meghatározott tematikára felfűzött tanulmányainak sorozata bont ki. A kronológiai felosztás értelmében Óbuda története

az őskortól indul, majd követi a római kor, népvándorlás kora, (korai és késő) középkor, török kor, majd a város 1873-as egyesítésétől 1950-ig tartó időszak, végül az 1950-es évektől napjainkig terjedő tanulmányosorozat.

A tanulmánykötet megírásában 40 szerző vett részt, elsősorban történész, régész, művészettörténész muzeológusok, akik ma is az óbudai múzeumok kötelékében dolgoznak, illetve pár rendszeresen publikáló, elhivatott helytörténeti kutató. A könyv alapvetően a legfontosabb és legfrissebb kutatási eredményeket közvetíti és szeretne megfelelni a 21. század vizuális kultúrsokkjának, amelyhez a közel 500 darab – köz és magángyűjteményben őrzött – eredeti archív és jelenkori városi fénykép, ásatási fotó, metszet, térkép és műtárgyfotó szolgál alapként. A tanulmányokat illusztráló képes anyag teszi még érthetőbbé és élményszerűvé Óbuda történetét.

Külvárosi forradalmak

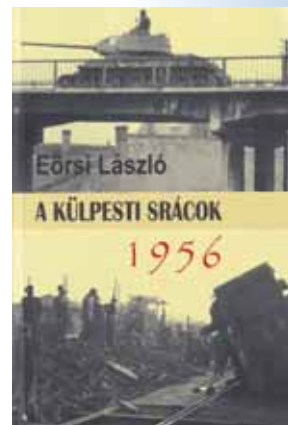
••• Gábrriel Tibor

Eörsi László: A külpesti srácok – 1956. Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest, 2020. 433 p.

Több pesti külső kerület '56-os forradalmár csoportjai és fegyveres ellenállásuk ismertetését vállalja fel az ismert történész tanulmánykötete, mely három markánsan elkülönülő részre tagolható. Elsőként a kerületenkénti forradalmi események leírását adja: északon kezd a XIII. kerülettel, majd a IV. kerületi, XV. kerületi, XVI. kerületi, XVII. kerületi, XVIII. kerületi, végül a XIX. kerületi fegyveres ellenállást bemutatva zárja. Amennyiben Eörsi László pesti „külső” kerületekként az 1950-ben a fővárosához csatolt települések fegyveres harcainál akart áttekintést adni, akkor itt a XIII. kerület „kakukktójának” tekinthető, viszont hiányolható a XX. és XXIII. kerület. A kerületek közül az 1950-es városegysítésig Újpest, Rákospalota, Pestszentlőrinc, Kispest, Pesterzsébet/Pestszenterzsébet Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében fekvő önálló város volt.

Tanulmánykötetünk második egységében az említett személyek közül 140 forradalmár életútját ismerteti – kezdetektől a perekben kirótt büntetésük végéig, a közülük ki nem végzettek további életéről nem tájékoztat. A megtorlás szervei által készített, alapvetően levéltári forrásokat – koncepció periratokat(!) – feldolgozó kötet pozitívista szemléletű, a fegyveres harcok és a forradalmárok kritikai értékelésével, és a másik fél (forradalmárok/áldozatok, szemtanúk) általi megközelítés teljes hiányával. Ebből adódóan a kötet burkoltan továbbadja a kádári diktatúra terminus technicáját, értelmezését, morális megítélését és a sorok közt megbúvó útmutatásait.

Végül a kötet – impozáns terjedelemben – a korszak kutatóinak segítséget nyújtva a szokásos névmutató, forrásjegyzék, rövidítések jegyzéke, képjegyzék mellett Függelékében a forradalmárok névjegyzékét, peradatait és az áldozatok listáját is közli.

Amikor a NAV mesél...

Adózástörténeti kiállítás a Dob utcában

•••• Dvorszky Anikó Éva

Erzsébetváros szívében, a Dob utca 75–81. szám alatt található a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Kiemelt Adó és Vámigazgatósága. Az odaérkezők általában adóügyeiket intézik, és sokan nem is sejtik közülük, hogy az épület második

Fotók: Láng-Miliczky András

emeletén egy különleges kiállítás, a Pénzügy- és Adózástörténeti Múzeum adózástörténeti állandó tárlata tekinthető meg.

Az adózás történetének kutatása során nagyon sok érdekességgel találkozhatunk. Már az ókori kultúrák nagy uralkodói is rájöttek, hogy birodalmuk fenntartásához adóbevételekre van

szükség, ezért igyekeztek szinte mindenből pénzhez jutni. Például a római *Vespasianus* császár parancsára, a nyilvános WC-ben gyűjtött vizelet után is szedtek adót, innen ered a „pénznek nincsen szaga” kifejezés.

A középkor bonyolult, pénzbeli és természetbeni szolgáltatásokat magába foglaló rendszere leginkább a jobbágyokat sújtotta. Az 1222-ben kiadott Aranybulla több mint 600 évre biztosította a nemesi adómentességet, melynek fenntartása a vészter-

Részlet a kiállítás második terméből

hes történelmi időszakok mellett hozzájárult az ország lassú fejlődéséhez.

A reformkor nagy gondolkodói számára világossá vált a közteherviselés nemzetjobbító ereje, ezért is fogalmazták bele a 12 pont forradalmi követeléseibe. *Széchenyi István* óvatos és fokozatos bevezetést javasolt, *Kossuth Lajos* jóval radikálisabban, az általános adófizetés szükségessége mellett érvelt. Bár az 1848-as áprilisi törvényekben kimondták, de tényleges bevezetésre nem került. Egy helyen azonban megvalósult: Pest és Buda állandó összeköttetését biztosító, és a városok későbbi egyesülését nagyban elősegítő Lánchídon az átkelni szándékozók-
nak származástól és rangtól függetlenül fizetni kellett. A talicska tolva hídpénz-köteles volt, nyakba akasztva ingyenes.

A levert forradalom után, a Habsburg neoabszolutista elnyomás idején, 1850-ben császári parancsra a magyarokat az osztrák birodalmi adók fizetésére kötelezték. Ez az általános adófizetés kezdete, de a bevételek az osztrák kincsrát gazdagították. A passzív ellenállás egyik eleme volt a mondás, mi szerint „Magyar ember adót nem fizet!”

A kiegyezés után meginduló fellendülés egyik alapja a független pénzügyigazgatási rendszer létrejötte volt.

A magyar államkasszába ekkor befolyt adók biztosították a látványos és nagyszabású építkezések gazdasági hátterét.

A második világháború utáni szocialista államban nem kellett személyi jövedelemadót fizetnie az embereknek, azonban az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal 1987-es megalakításával ez megváltozott, és a rendszerváltás után újra elfoglalta az adózás a társadalomban betöltött jelentős szerepét.

Jól illusztrálják a tárlat képei és tárgyai azt a hosszú és bonyolult folyamatot, amíg a természetben adózó népektől eljutottunk a modern társadalmak önként vállalt közteherviseléséig. A kiállítást legnagyobb számban középiskolás diákok – akik az adótudatosság fejlesztése iránt a legfogékonyabb korosztály – tekintik meg. Itt lehetőségük van tankönyvi ismereteiket szórakoztató körülmények közt valós tudássá formálni.

A Pénzügy- és Adózástörténeti Múzeum bejelentkezéssel (muzeum@nav.gov.hu), tárlatvezetéssel díjtalanul látogatható, leginkább a történelem, a kultúra, a múlt és jelen közti kapcsolatok iránt érdeklődőknek nyújt új és érdekes ismereteket.

Fotó: wikimedia

Mátyás király aranyforintja

Kossuth-bankók a tárlóban, az első magyar bankjegyek